

וכן רבי אליעזר, מתחילה אמר תשובה פחות טובה, כי לא עלתה בדעתו תשובה טובה הימנה, וכשעלתה בדעתו תשובה טובה הימנה, חזר בו מן הראשונה, והשיב את זו.

א. כתיב [שמות כא כב]: "וכי ינצו אנשים, ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה, ולא יהיה אסון [מיתה], ענוש יענש [המכה בממון] כאשר ישית עליו בעל האשה [היינו דמי הולדות] ונתן בפלילים"; ולמדנו, שאם יהיה אסון לא ייענש, והיינו משום שיש חיוב מיתה, ומיתה פוטרת ממון ד"קם ליה בדרכה מינייה".

ופסוק זה יש לפרשו בכמה אופנים:

האחד: ולא יהיה אסון בין הניצים, הא אם יהיה אסון בניצים – שנתכוין להרוג את חברו, והרגו – לא ייענש בדמי ולדות.

השני: ולא יהיה אסון באשה, הא אם יהיה האסון באשה – ואפילו שלא נתכוין לה – לא ייענש בבדמי ולדות.

ב. כתיב [דברים כה יא]: "כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו, וקרבה אשת האחד להציל את אישה מיד מכה, ושלחה ידה והחזיקה במבושיו [וביישתו בכך]. וקצותה את כפה [כלומר: תשלם ממון], לא תחוס עינך".

ודרשו חכמים ממה שאמר הכתוב "כי ינצו אנשים", שאנשים בלבד חייבה התורה בתשלום בושת, אבל שוורים שביישו את האדם, אינם חייבים בתשלום בושת.

תניא אידך [שנינו ברייתא אחרת]:

כתיב בפרשת כופר: "ובעל השור נקי", רבי

האם את התשובה הפחות טובה השיב לו תחילה, או את התשובה הטובה השיב לו תחילה?

רב כהנא משמיה דרבא, אמר: את תשובת "מתכוון להרוג מי שאינו מחוייב עליו מיתה" הוא דאמר ליה רבי אליעזר לרבי עקיבא ברישא, שהיא התשובה הטובה יותר.

ואילו רב טביומי משמיה דרבא, אמר: את תשובת "המית על פי בעלים ועד אחד" הוא דאמר ליה ברישא, שהיא התשובה הפחות טובה.

ומפרשת הגמרא את טעמיהם:

רב כהנא משמיה דרבא, אמר: "מתכוון" אמר ליה ברישא, משל למה הדבר דומה, לצייד ששולח דגים מן הים משכח רברבי, שקיל, משכח זוטרי, שקיל [מוצא הוא דגים גדולים, הרי הוא לוקחם ונותנם בסלו, וכשמוצא הוא אחריהם דגים קטנים, נותן הוא אף אותם בסלו], וכן רבי אליעזר, אף שכבר השיב תשובה טובה, מכל מקום כאשר עלתה בדעתו תשובה נוספת, אף שפחות טובה היא מן השניה, אמר אף אותה.

רב טביומי משמיה דרבא, אמר: "המית" אמר ליה ברישא, משל למה הדבר דומה, לצייד ששולח דגים מן הים, משכח זוטרי שקיל משכח רברבי שדי זוטרי ושקיל רברבי [אם מוצא הוא דגים קטנים בתחילה, הרי הוא נותנם בסלו, כי שמא לא ימצא טובים מהם, וכשמוצא הוא לאחריהם דגים גדולים, ואין מקום בסלו לכולם, הרי הוא משליך את הקטנים, ונוטל רק את הגדולים],

אמר תמה רבא: **יציבא בארעא וניורא בשמי שמיא!** [וכי אפשר שיהא האזרח למטה, על הארץ, ואילו הגר, יהיה גבוה ברום השמים!] וכי היה עולה על דעתנו, שיהא שור המועד, פטור, ואילו התם יהא חייב?!

אלא אמר רבא: איצטריך "ובעל השור נקי", משום דסלקא דעתך **אמינא, אנשים ולא שוורים הדומין לאנשים** מיעט הכתוב, וכך כוונתו: **מה אנשים מועדין, אף שוורים מועדין**, והייתי אומר שהמועד פטור מדמי ולדות, וקל וחומר לתמין דפטירי —

ולפיכך: **הדר כתב רחמנא "ובעל השור נקי"**, כדי ללמדנו שתם פטור מדמי ולדות, ומועד חייב בדמי ולדות.

כלומר, עיקר המיעוט מ"ובעל השור נקי" לא בא ללמד את הפטור מדמי ולדות, אלא לומר לך: רק בעל שור תם — שבו דיבר הכתוב, שהרי אחריו נאמר "ואם שור נגח הוא" — הוא נקי מדמי ולדות, אבל בעל שור מועד, לא, שלא תאמר: הרי מיעטה התורה אנשים ולא שוורים מועדים הדומים לאנשים, קא משמע לן שבעל שור מועד אינו נקי.

אמר ליה אבוי: אלא מעתה, כדבריך ש"ובעל השור נקי" לחייב את המועד הוא בא, וכדי שלא נמעטנו מ"אנשים",⁽¹⁾ **גבי בושת של שוורים נמי נימא הכי:**

היות ואמרה תורה גבי בושת "כי ינצו אנשים", הרי משמע שאנשים חייבים בבושת

יוסי הגלילי אומר: ללמד בא הכתוב ששור הנוגף את האשה ויצאו ילדיה, הרי בעל השור נקי מתשלום דמי ולדות, שלא חייבה תורה, אלא את האדם.

אמר לו רבי עקיבא לרבי יוסי הגלילי: וכי למה הוצרכה תורה ללמד שהשור פטור מדמי ולדות, והרי הוא [הכתוב] **אומר** בפרשת דמי ולדות: "**וכי ינצו אנשים**", הרי כבר למדנו: **אנשים חייבים בדמי ולדות ולא שוורים!**?

ומבארת הגמרא את שיטתו של רבי יוסי הגלילי, שהרי לכאורה תיקשי: **שפיר קאמר** ליה **רבי עקיבא** [יפה הקשה לו רבי עקיבא]!?

אמר רב עולא בריה דרב אידי ליישב: אף על פי כן **איצטריך** הכתוב ללמדנו פטור שור מדמי ולדות מ"ובעל השור נקי", ומשום דסלקא דעתך **אמינא** לפרש את מה שאמרה תורה "אנשים", דהכי קאמר:

אנשים חייבים בדמי ולדות, ולא שוורים הדומים לאנשים חייבים בדמי ולדות, כלומר: **מה אנשים** שחייבה אותם התורה בדמי ולדות — **במועדין** דיבר הכתוב, שהרי אדם מועד הוא, **אף שוורים** שמיעטתם התורה מדמי ולדות, **במועדין** הוא שמיעטה —

והייתי אומר: **הא תם** שאינו דומה לאדם שהוא מועד — **מיחייב** בדמי ולדות.

ולפיכך **כתב רחמנא "ובעל השור נקי"**, לומר דאף שור תם פטור.

1. בביאור לשון "אלא מעתה", דמשמע, שקושיא זו היא דוקא לפי ביאורו של רבא, ראה

ולפיכך, הדר חזר וכתב **רחמנא** ובעל השור נקי, דפטור בעל השור מדמי ולדות.

מתקיף לה רב אדא בר אהבה, לאביי ורבא, שפירשו את הפסוק "ולא יהיה אסון", אם לא יהיה אסון באשה יענשו, הא אם יהיה אסון באשה — שלא נתכוונו לה — לא ייענשו:

אטו, האם באסון תליא מילתא?!

וכי מה שפטרה התורה את המכה מן הממון, אינו תלוי אלא באסון, ואין חילוק בין אם היה האסון בין הניצים שנתכוונו זה לזה, לבין אם היה האסון באשה שלא נתכוין לה, ובין כך ובין כך פטור המכה מן הממון!!

והרי אין הדבר כן, אלא **בכוונה תליא מילתא**. שלא אמרה תורה "ולא יהיה אסון" דמשמע אם יהיה אסון לא יענשו, אלא אם יהיה אסון באיש שנתכוין לו, אבל אם הכה את האשה שלא נתכוין לה, אינו פטור מן הממון.⁽²⁾

ואם כן, האיך נאמר שמיעוט הכתוב הוא, דבאנשים אם יש אסון באשה לא יענשו, ואילו שוורים יענשו?! והרי אף אנשים נענשים כשיש אסון באשה, שהרי לא נתכוין לה.⁽³⁾

אלא, אמר רב אדא בר אהבה: כך יש לומר,

ולא שוורים הדומין לאנשים. מה אנשים במועדין חייבם הכתוב בכושת, אף שוורים במועדין פטרם הכתוב, וקל וחומר לתמין דפטירי מבושת, ולפיכך: הדר כתב **רחמנא** "בעל השור נקי" כדי ללמדך **תם פטור ומועד חייב**.

ובי תימא: הכי נמי [אכן כן הוא].

הרי אי אפשר לומר כך, כי אי הכי, ליתני כך כברייטא: "בעל השור נקי". רבי יופי הגלילי אומר: ללמד שהוא פטור מדמי ולדות ומבושת.

אלא, אביי ורבא, דאמרי תרויהו, שלכך הוצרכה התורה למעט ב"ובעל השור נקי" מדמי ולדות, ולא די לה במה שאמרה "אנשים", ומשמע, ולא שוורים, משום שהייתי מפרש את מיעוט הכתוב "אנשים", שלהחמיר הוא בא על השוורים, וכך אמר הכתוב:

אנשים, אם אין אסון באשה, יענשו. וכמו שנאמר "ולא יהיה אסון [באשה] ענוש יענשו", אבל אם יש אסון באשה לא יענשו, וכדמשמע מן הכתוב —

ולא שוורים. דאף על גב דיש אסון באשה, יענשו, היות ואין בזה חיוב מיתה על בעל השור.

מה שכתבו בזה הראשונים ב"שיטה מקובצת".

2. וטעמו הוא, משום שהוא סובר כשיטת רבי שמעון שהמתכוין להרוג את זה והיכה את זה אינו חייב מיתה; וגם סובר הוא שאין די במה שמתה האשה ואילו היה מתכוין לה היה חייב מיתה — כדי לפוטרו, ולא פטרה תורה מן

הממון אלא כשהרג את מי שנתכוין לו, ובהכרח שפירוש הכתוב הוא: "ולא יהיה אסון" באיש שנתכוין לו.

3. הקושיא נתבארה על פי רש"י; אך התוספות תמהו על פירושו של רש"י:

א. מה התימא על אביי ורבא אם סוברים הם

אילו לא אמרה התורה אלא "אנשים", הייתי אומר שכוונת בתורה במיעוט זה הוא: אנשים, כי נתכוונו זה לזה, אף על גב דיש אסון באשה, יענשו. שלא אמרה תורה, אלא "ולא יהיה אסון באיש", אבל אם יהיה אסון באשה כיון שלא נתכוין לה, יהיה חייב בדמי ולדות —

אבל כי נתכוונו לאשה עצמה, לא יענשו, וכמו שאם היה אסון באיש שנתכוין לו, פטרנו התורה —

ולא שוורים. דאפילו נתכוונו לאשה עצמה, יענשו. (4)

ולפיכך כתב רהמנא "בעל השור נקי", דפטירי.

וכן כי אתא רב חגי מדרומא [כשבא רב חגי מן הדרום], (5) אתא ואיתי מתניתא בידיה [בא, והביא עמו ברייתא] שהיא שנויה כוותיה דרב אדא בר אהבה.

תניא אידך: כתיב בפרשת כופר "ובעל השור נקי".

רבי עקיבא אומר: בא הכתוב לומר ששור תם נקי מדמי עבד. ואינו כשור מועד שהרג את העבד, שהוא חייב קנס שלשים שקלים.

אף על גב שיש אסון באשה יענשו, כלומר: עיקר הפסוק "לא יהיה אסון" מתייחס לאיש ולא לאשה [כי לו בלבד שייך לומר שנתכוין להורגו], ודיוק הפסוק משמע, שרק אסון באיש הוא שפוטר, הא אסון באשה כיון שלא נתכוין לה אינו פוטר, וממילא משמע אם היה מתכוין לאשה היה פטור כשם שהוא נפטר כשנתכוין לאיש, ובמשמעות זו חילקה התורה בין אנשים לשוורים.

ב. כתב ב"שיטה מקובצת" בשם הרא"ש: "וצריך פירוש לפירושו [של רש"י], דרב אדא נמי מצי למידרש קרא כאביי, אנשים אין אסון יענשו, פירוש באיש שכיוון לו יש אסון, לא יענשו, ולא שוורים דאף על גב דיש אסון בחבירו יענשו".

ותירץ, שאם כן יהיה המיעוט ביחס לשוורים: "כי ינצו אנשים" ונתכוין לחבירו והרגו פטור מדמי ולדות, ואילו שוורים כשנתכוין לחבירו והרגו חייב בדמי ולדות, וזה הוא פשוט בלי חידוש שאין הריגת השור פוטר, ולכן הוצרך רב אדא בר אהבה, לפרש כאשר פירש.

5. א. במהר"ץ חיות האריך בביאור הענין,

כרבנן, שנתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב. ב. בהכרח שרב אדא אינו סובר כ"תנא דבי חזקיה" הפוטר את הממון אפילו כשלא נתכוין ואינו חייב מיתה, היות ואם היה מתכוין למעשה זה היה פטור, והרי משמע בכל מקום שדין זה מוסכם הוא על כולם.

ומטעם זה פירשו את הסוגיא באופן אחר, ראה בדבריהם.

4. תוספת ביאור:

א. לכאורה תיקשי: מנין לרב אדא בר אהבה שלא נתכוונו אביי ורבא — כשאמרו: "אנשים אין אסון באשה יענשו, יש אסון באשה לא יענשו" — לומר: כשיש אסון באשה ככוונה לא יענשו, וזה הוא כמו רב אדא בר אהבה.

ויש לומר, שמשמעות לשונם של אביי ורבא היא, שהפסוק "ולא יהיה אסון" מתייחס לאשה, ואם כן אי אפשר לפרש דהיינו ככוונה, כי הרי לא נתכוין לאשה ומה לו עמה, הלוא עם חבירו יש לו מריבה.

ולכן אף רב אדא בר אהבה לא אמר: "אנשים כי נתכוונו לאשה לא יענשו, הא שוורים יענשו", אלא אמר: "אנשים כי נתכוונו זה לזה